

غرب و تجدید حیات اسلام

عباسعلی رهبر

شناسنامه پژوهشی

عنوان طرح‌نامه: واکنش غرب نسبت به تجدید حیات اسلام
پژوهشگر: فرهنگ و مطالعات اجتماعی، گروه علمی: غرب‌شناسی

محقق: عباسعلی رهبر

ارزیابان علمی: دکتر منوچهر محمدی، دکتر ابراهیم متقی
موضوع اصلی: واکنش غرب نسبت به تجدید حیات اسلام
موضوع فرعی: بیناری اسلامی، سلطه هژمونیک غرب
مدت انجام تحقیق: ۵ سال

غرب و تجدید حیات اسلام

عباسعلی رهبر

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۲ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

طراح جلد: سیدایمان نوری نجفی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: بیدار

سرشناسه: رهبر، عباسعلی - ۱۳۵۰

عنوان و نام پدیدآور: غرب و تجدید حیات اسلام / عباسعلی رهبر.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۲۲۰ ص

شابک: ۱ - ۲۱۹ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه

یادداشت: نمایه

موضوع: اسلام -- تجدید حیات فکری.

موضوع: اسلام -- تجدید حیات فکری -- قرن ۲۰.

موضوع: اسلام و غرب.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ردیابند یکنفره: ۱۳۹۲ ۲۲۹/۹۳۴ BP

ردیابند دیویی: ۲۹۷/۴۸

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۱۷۳۳۳

فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵-۵۳۰۲ - ۸۸۵-۳۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۹	پیشگفتار.....
۱۳	مقدمه.....

۱۹	فصل اول: گفتمان‌های بیداری در جهان اسلام.....
۲۴	۱. موج اول: گفتمان بیداری اسلامی اصلاح‌گر.....
۳۰	۲. موج دوم: گفتمان بیداری اسلامی (انتقادی).....
۳۶	۳. موج سوم: گفتمان بیداری اسلامی رادیکال.....

	فصل دوم: تحلیل سیاست‌ها و مصداق‌های نظری غرب در مقابله با تجدید حیات اسلام.....
۴۹	

۵۱	گفتار اول: واژه‌شناسی غرب.....
۵۴	۱. غرب جغرافیایی.....
۵۴	۲. غرب دینی.....
۵۵	۳. غرب تمدنی و فرهنگی.....
۵۶	۴. غرب به مفهوم نظام سلطه.....
۵۹	گفتار دوم: سیاست‌های غرب در مواجهه با بیداری اسلامی.....
۵۹	۱. آرمان جهان‌گرایی و هژمونیک‌گرایی غرب.....
۶۱	۲. گستره انگاره دشمن‌سازی غرب.....
۶۴	۳. استفاده ابزاری از مذهب به‌عنوان نماد ستیزش گفتمانی.....

۴. سیاست حمایت از صهیونیسم..... ۶۷
- گفتار سوم: مصداق‌هایی از تقابل‌های نظری غرب با بیداری اسلامی..... ۷۳
۱. لئو اشتراوس..... ۷۳
۲. ساموئل هانتینگتون..... ۸۲
- ۱-۲. هانتینگتون و نظریه برخورد تمدن‌ها..... ۸۴
- ۲-۲. ابعاد سیاسی و تبعات استراتژیک نظریه «برخورد تمدن‌ها»..... ۸۷
- ۲-۳. نقدی بر نظریه هانتینگتون..... ۹۰
۳. برنارد لوئیس..... ۹۳
- ۱-۳. رویکرد برنارد لوئیس به قرآن مجید..... ۹۸
- ۲-۳. تشکیک در اصالت متن قرآنی..... ۱۰۱
- ۳-۳. رویکرد برنارد لوئیس به احادیث پیامبر اسلام ﷺ..... ۱۰۲
- ۴-۳. رویکرد برنارد لوئیس به تاریخ اسلام..... ۱۰۴
۴. فرانسیس فوکویاما..... ۱۰۷

فصل سوم: تحلیل استراتژی‌ها و تقابل رسانه‌ای غرب با بیداری اسلامی.. ۱۱۷

- گفتار اول: برخورد استراتژیک غرب با بیداری اسلامی..... ۱۱۹
۱. برخورد غرب با امواج بیداری اسلامی..... ۱۲۱
- ۱-۱. برخورد غرب با موج بیداری اسلامی اصلاح‌گر..... ۱۲۱
- ۱-۲. برخورد غرب با موج بیداری اسلامی انتقادی..... ۱۲۴
- ۱-۳. برخورد غرب با موج بیداری اسلامی رادیکال..... ۱۲۶
- ۱-۴. برخورد غرب با موج بیداری اسلامی مدنی..... ۱۲۸
۲. استراتژی‌های غرب در برخورد با بیداری جهان اسلام..... ۱۳۱
- ۱-۲. استراتژی جنگ و اشغال نظامی..... ۱۳۲
- ۲-۲. استراتژی وابستگی..... ۱۳۴
- ۳-۲. استراتژی تحریم..... ۱۳۵
- ۴-۲. استراتژی کنترل و خنثی‌سازی..... ۱۳۶
- ۵-۲. استراتژی شورش‌های هرج و مرج طلب..... ۱۳۸
- ۶-۲. استراتژی ایجاد فضای انومی در جوامع اسلامی..... ۱۳۹

- ۲-۷. استراتژی رخنه در ارتش و کنترل کشورهای اسلامی ۱۴۱
- ۲-۸. استراتژی ایجاد موازنه در منطقه و کنترل قدرت‌های اسلامی ۱۴۲
- ۲-۹. استراتژی حمایت از دیکتاتورها در کشورهای اسلامی ۱۴۳
- ۲-۱۰. استراتژی بازنمایی اسلام به صورت وارونه ۱۴۵
- گفتار دوم: تقابل رسانه‌ای غرب با جهان اسلام ۱۴۹
۱. دیپلماسی رسانه‌ای غرب علیه جهان اسلام ۱۴۹
۲. استفاده ابزاری از سینما در خدشه به اسلام ۱۵۲
- ۲-۱. تاریخچه و پیشینه هالیوود ۱۵۳
- ۲-۲. مصداق‌هایی از تقابل فیلم‌های سینمایی غرب علیه ایران ۱۵۶
- ۲-۲-۱. فیلم ۳۰۰ ۱۵۶
- ۲-۲-۱-۱. برخی تاکتیک‌های سیاسی- رسانه‌ای فیلم ۳۰۰ ۱۵۹
- ۲-۲-۱-۲. تاکتیک ساخت دشمن فرضی ۱۵۹
- ۲-۲-۱-۳. تاکتیک محک‌زدن ۱۶۰
- ۲-۲-۱-۳-۱. تفهیم دیپلماسی از نوع «دیپلماسی
نئومحافظه کاران» ۱۶۰
- ۲-۲-۱-۴. ایجاد ترس و وحشت از دشمن خیالی ۱۶۰
- ۲-۲-۱-۵. القای واهی بودن «ایران به عنوان کشور قدرتمند در
منطقه خاورمیانه» ۱۶۱
- ۲-۲-۱-۶. ایجاد حس خسارت در مردم ایران نسبت به
خودشان ۱۶۱
- ۲-۲-۱-۷. تاکتیک ارباب و تهدید ۱۶۱
- ۲-۲-۱-۸. تحقیر ایرانیان به منظور ترغیب آنان به همراهی با
آمریکا ۱۶۱
- ۲-۲-۱-۹. بهره‌گیری از مصداق‌های حقوق بشر ۱۶۲
- ۲-۲-۱-۱۰. تأکید بر نظریه هائیتینگتون در مقابل نظریه
گفت‌وگوی تمدن‌ها ۱۶۲
- ۲-۲-۲. فیلم فتنه ۱۶۵
- ۲-۳. شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان ۱۷۰
۳. توطئه آیات شیطانی ۱۷۱

۴. کاریکاتورهای موهن از پیامبر اسلام ﷺ ۱۸۰
- عکس‌العمل مسلمانان به کاریکاتورها و عملکرد دولت دانمارک ۱۸۵
- نتیجه‌گیری ۱۹۱
۱. علل فکری و فلسفی ۱۹۴
۲. علل سیاسی و اقتصادی ۱۹۴
۳. علل فرهنگی ۱۹۴
- کتابنامه ۱۹۷
۱. فارسی ۱۹۷
۲. لاتین ۲۰۲
- نمایه ۲۰۷
- نمایه موضوعی ۲۱۵

پیشگفتار

رخداد بی نظیر انقلاب اسلامی ایران در جهان دین‌گریز و بلکه دین‌ستیز قرن بیستم، نشانه بحرانی جدی در جریان سکولاریزه‌نمودن حیات فردی و اجتماعی انسان‌ها به‌شمار می‌رود. هر چند فوری‌ترین اثر پیروزی انقلاب اسلامی، تغییر نظام سیاسی بود؛ اما روشن است که بدون پایه‌ها و مبانی فکری متقن و استوار، وقوع چنین تحول عظیمی ناممکن بود. به عبارت دیگر، «انقلاب فکری» مقدمه و زیربنای قیام ملت ایران علیه نظام استبدادی شاهنشاهی است؛ بنابراین بدیهی بود که پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی نیز این تحول فکری رو به گسترش، بستر رشد و شکوفایی هر چه بیشتر را طلب کند. از آنجا که چالش‌های فکری و فرهنگی برای نظام جمهوری اسلامی از مهم‌ترین آوردگاه‌های تقابل اندیشه پویا و مولد انقلاب اسلامی با سایر اندیشه‌ها محسوب می‌شود، برنامه‌ریزی و سازمان خاصی نیاز دارد.

دهه اول پس از پیروزی به استقرار نظام و مقابله با توطئه جنگ سیری شد و فرصت اندیشه، بیشتر در عرصه عمل و تجربه انقلابی متمرکز گردید و شهدای دفاع مقدس موفق شدند فراتر از اندیشه‌ها، راه‌هایی را گشوده و پشت‌سر گذارند که غبطه عارفان و عالمان را برمی‌انگیخت.

در دهه دوم با پشت‌سر گذاشتن دفاع مقدس، دوران بازسازی کشور براساس آرمان‌های انقلاب اسلامی آغاز شد و در این عرصه، رویارویی فرهنگی، برجستگی خاصی یافت و امید و انتظار چالش‌گری فکری و فرهنگی

از نیروهای متعهد و آگاه به هویت و افق آینده ملت ایران در پرتو اسلام، بستر ساز فعالیت‌هایی سازماندهی شده در قالب مؤسسات پژوهشی شد.

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که نهادی علمی است، از زمان تأسیس (۱۳۷۳) پیوسته کوشیده با ترویج و تبیین مبانی فکری و اعتقادی انقلاب اسلامی به گونه‌ای مؤثر، چالش‌های فکری و فرهنگی در برابر انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن را همچون فرصتی مغتنم مورد استفاده و بهره‌برداری قرار دهد.

این پژوهشگاه در قالب چهار پژوهشکده: حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی، دانشنامه‌نگاری دینی و مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

«پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی» که متشکل از پنج گروه «فرهنگ‌پژوهی»، «مطالعات انقلاب اسلامی»، «تاریخ و تمدن»، «غرب‌شناسی» و «ادبیات اندیشه» است، در راستای ساماندهی تأملات و کاوش‌ها در خصوص تحولات فرهنگی و اجتماعی، می‌کوشد زمینه تولید آثاری با جهت‌گیری انتقادی و بومی را در مورد مسائل و مشکلات حوزه‌های یادشده فراهم سازد. این پژوهشکده در راستای تحقق هدف‌های زیر تلاش می‌کند:

۱. شناخت و بازپیرایی موارث مکتوب علمی اسلامی در حوزه تاریخ، تمدن، فرهنگ و هنر ایران و اسلام؛

۲. تحقیق در زمینه تحولات، مبانی و مسائل تمدن، فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی؛

۳. تجلیل و بازکاوی کاستی‌های دیرین، آسیب‌شناسی وضعیت کنونی و بررسی چشم‌انداز و چالش‌های آتی فرهنگ و تمدن اسلامی و ارائه راه‌کارهای شایسته برای احیا و ارتقای فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی و تعمیق پیوند نسل امروز با آن؛

۴. بررسی و تبیین نظری پیشینه، مبانی، اهداف و فرایند تحقق انقلاب اسلامی و مطالعه و بازشناسی مسائل و موانع انقلاب و راه‌های تحکیم اصول و

توسعه آرمان‌ها و ارزش‌های متعالی آن و مصون‌سازی طبقات اجتماعی در قبال تازش فکری- فرهنگی بیگانگان؛

۵. بازشناسی ماهیت و مؤلفه‌های فکر و فرهنگ غربی و نقد و ارزیابی علمی دستاوردهای تمدن جدید، بررسی راه‌های توسعه اندیشه اسلامی و طرق اصطیاد عناصر انسانی و عقلانی فرهنگ و تمدن دیگر ملل؛

۶. نقد آثار منتشره و آرای مطرح‌شده در حوزه‌های مطالعاتی پژوهشکده.

تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند جناب آقای دکتر عباسعلی رهبر در گروه غرب‌شناسی پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی است، به موضوع واکنش غرب به تجدید حیات اسلام می‌پردازد.

با توجه به رشد فزاینده بیداری سیاسی در جهان معاصر به‌طور عام و همچنین رشد هویت و بیداری اسلامی به‌طور خاص، ضرورت بحث واکنش غرب به جهان اسلام در شرایط فعلی به‌عنوان یک گفتمان و جریان جاری و حساس که سعی در تخریب و تحقیر هویت بیداری اسلامی دارد، بیش از گذشته به چشم می‌آید و این امر با ملاحظه انقلاب اسلامی به‌عنوان هسته بیداری اسلام، بیشتر مورد توجه معرفتی و هنجاری قرار خواهد گرفت.

با توجه به فضای بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی و همچنین بروز ناسازگاری‌های معرفتی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در جهان غرب، به نظر می‌رسد غرب به شرایط فعلی تجدید حیات اسلام در منطقه برای کسب منافع مادی و همچنین حفظ سلطه فرهنگی خویش، ناگزیر است واکنش‌های ذهنی و عینی به‌منظور تغییر و تبدیل این بیداری به عمل آورد. بر این اساس، فرضیه اصلی این پژوهش بر این گذاره مبتنی است که غرب در واکنش به تجدید حیات اسلام به چهار حوزه سیاست‌گذاری، برخورد استراتژیک، جدال ایدئولوژیک و تقابل رسانه‌ای روی آورده است.

گفتنی است در این تحقیق ضمن استفاده از روش گفتمان به رویکرد توصیفی تحلیلی در تبیین و تحلیل موضوع خواهیم پرداخت. بر خود لازم می‌دانیم از تلاش‌های علمی و ارزشمند محقق ارجمند، جناب

آقای دکتر عباسعلی رهبر تشکر و قدردانی نماییم؛ همچنین از شورای علمی گروه غرب‌شناسی، نیز ارزیابان این تحقیق، آقایان دکتر ابراهیم منقی و دکتر منوچهر محمدی که با ارائه نظرهای ارزشمند خود بر غنای این اثر افزودند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، کمال سپاس و امتنان را داریم.

گروه غرب‌شناسی

پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی

مقدمه

جهان اسلام به لحاظ جغرافیایی، وسعت قابل ملاحظه‌ای از کره خاکی را دربرمی‌گیرد. گستره آن حدود یازده هزار کیلومتر طول جغرافیایی، از غربی‌ترین نقطه در شمال آفریقا تا جزایر جاوه اندونزی و حدود شش هزار کیلومتر عرض جغرافیایی، از شمال قزاقستان تا جنوب سودان را دربرمی‌گیرد. جمعیت جهان اسلام بر اساس برآوردهای خوش‌بینانه، بیش از یک میلیارد و دوست میلیون نفر می‌باشد که عمده آنها در گستره پیش‌گفته در قالب ملیت‌های مختلف، پیرو دین اسلام هستند. این گستره، دربرگیرنده منطقه اسلام مرکزی و اسلام پیرامونی است. اسلام مرکزی شامل کشورهای است که در سال‌های آغازین گسترش اسلام به این دین گرویدند و اسلام پیرامونی، قسمت‌هایی از جهان اسلام است که در سده‌های بعدی، اسلام را به‌عنوان یک آیین آسمانی برای خود انتخاب کردند. علاوه بر این گستره، امروزه مسلمانان در همه کشورهای دنیا حضور دارند. جمعیت مسلمانان در برخی کشورهای اروپایی - اگر چه در اقلیت هستند - ولی اقلیتی را تشکیل می‌دهند که به‌مثابه اکثریت قابل ملاحظه‌ای می‌باشند. عوامل مذکور در کنار وضعیت ژئوپلیتیک جهان اسلام، منابع انرژی و ارزش‌های خاص اسلامی و نیاز غرب به دشمنی با یک رقیب برای تجمع منافع خود، به بروز برخوردهایی منجر شده است. در دنیای معاصر، نارسایی‌های به‌وجودآمده در اندیشه مدرن غرب، اندیشمندان معاصر را با پرسش‌هایی جدید روبه‌رو کرده است. «شیء گشتگی»

در ادبیات نسل نخست مکتب انتقادی، «عقلانیت یک سویه مدرن» در ادبیات نسل دوم این مکتب، «بحران مدرنیته» در ادبیات جریان محافظه‌کاری و «بدبینی به عقل سوژه‌محور» و «سلطه و تحکم خرد» در دوران مدرن در ادبیات جریان پست‌مدرنیسم، مهم‌ترین نارسایی‌هایی هستند که اندیشمندان دوران معاصر بر آنها تأکید و با مراجعه دوباره به عقل، برداشتی خاص از آن را اراده کرده‌اند. به همین ترتیب در اندیشه مسلمانان معاصر نیز بروز حوادثی از قبیل بحران خلافت در جهان اسلام، استعمار و جهان اسلام، عقب‌افتادگی جهان اسلام، نهضت مشروطیت در ایران و انقلاب اسلامی ایران، پرسش‌های جدیدی را فراروی آنان قرار داده و در مراجعه به دین برای پاسخ به پرسش‌های مذکور، فهمی جدید از دین شکل گرفته است.

گرایش غالب عالمان احبار اسلامی این است که ثابت کنند اسلام به‌عنوان یک نیروی سیاسی رقیب، ارزش‌های اساسی غرب را تهدید می‌کند. از سوی دیگر، با پایان جنگ سرد و از به افتادن دشمن مشترک لیبرال دموکراسی غرب، این نگرانی پدید آمد که در سایه نبود یک دشمن مشترک، ممکن است یکپارچگی جهان غرب به خطر افتد و در اثر نداشتن رقیب، تمدن غربی، پویایی خود را از دست بدهد و دوران افول آن آغاز شود؛ زیرا با نبود یک رقیب سیاسی نیرومند و دشمن واقعی، باید «خطر سبز» را تهدید اسلامی را برجسته کرد تا یکپارچگی تمدن غربی و پویایی آن حفظ شود. کوشش بسیاری از مصلحان و متفکران نیک‌اندیش برای اثبات این نکته که این یک تهدید موهوم و غیرواقعی است، بر این فرضیه مبتنی است که فهم و برداشت غربیان از اسلام و مسلمانان، نادرست و ناشی از سوء تفاهم است؛ غافل از آنکه غرب به این سوء برداشت و سوء فهم نیاز دارد؛ زیرا بقای خود و استمرار سلطه و سیطره‌اش بر جهان را در سده بیست و یکم، در گرو آن می‌داند.

از «پایان تاریخ» فوکویاما و «برخورد تمدن‌های» هانتینگتون گرفته تا حمله‌های انتحاری به ساختمان‌های مرکز تجارت جهانی نیویورک در یازده سپتامبر ۲۰۰۱ م، همگی صحنه‌هایی از یک سناریو و بخش‌هایی از یک پروژه

هستند که هدف آن، نجات تمدن غرب از خطر انحطاط است.

در این میان، انگشت اتهام به سوی مسلمانان نشان گرفته شده، و در این پروژه دشمن‌سازی تحت عنوان «مبارزه با تروریسم»، در حقیقت این جهان اسلام و امت اسلامی است که هدف این ستیز همه‌جانبه قرار گرفته است؛ لذا در برابر گفتمان تجدید حیات اسلام و بروز انقلاب اسلامی ایران که از یک سو بر این باور است که اسلام، برنامه‌ای جامع و عملی برای اداره جامعه دارد و از سوی دیگر به‌عنوان یک اندیشه قابل اجرا در عرصه‌های سیاسی-اجتماعی، ارزش‌های اساسی اومانیستی و ماتریالیستی غرب را به چالش می‌کشاند.

جهان اسلام با واکنش تروریست و عملی غرب روبه‌رو می‌شود و رسانه‌های غربی در کنار نام اسلام، مفاهیمی چون تحجر و خشونت، ستم به زنان، نقض حقوق بشر و نقض دموکراسی را قرار دادند تا تصویری جعلی و موهوم برای نیل به اهداف خود درست کنند.

در پاسخ به پرسش اصلی پژوهش که بر چگونگی واکنش‌های غرب به تجدید حیات اسلام مبتنی می‌باشد، این فرضیه اصلی مطرح می‌شود: مهم‌ترین واکنش‌های غرب به تجدید حیات اسلام - برای تأمین منافع مادی و حفظ هژمونی خود - در چهار عرصه مهم سیاست‌گذاری، برخورد استراتژیک، جدال ایدئولوژیک و مقابله رسانه‌ای مطرح می‌شود که نویسنده در فصل‌های مختلف به تبیین و تحلیل آنها خواهد پرداخت.

در ارتباط با بحث روش مورد نظر در این کتاب نیز می‌توان گفت: «روش»، راه و ابزاری است که ما را برای فهم و حل مسئله‌ها - بهتر - به مقصد می‌رساند و امروزه مباحث روش و روش‌شناختی در پسوند با مباحث ذهن و زبان و معرفت‌شناختی، به حدی پیچیده شده‌اند که خود به یک موضوع علمی تبدیل شده‌اند. اگر پژوهشگران بخواهند بدون پرداختن به روش به مباحث تخصصی خود بپردازند، اولاً، نگرانی دارند که نکنند مباحثشان دارای ضعف و نقصان باشد؛ و ثانیاً، از هر طرف مورد سرزنش قرار گیرند.

دغدغه و هدف اصلی نویسنده در این پژوهش، این بود که برای تبیین، طراحی و تدوین روش مناسب در «موضوع غرب و تجدید حیات اسلام» گامی اساسی بردارد؛ البته این کار بیشتر از این نظر دشوار بود که ما در مورد مطالعات سیاسی اسلامی، فاقد مکتب‌ها و نظریه‌های روشی هستیم و عمدتاً از فقر نظریه روشی و روش‌شناسی رنج می‌بریم؛ در نتیجه برای مطالعات سیاسی اسلام ناگزیریم به مباحث روش‌شناختی پرداخته تا مطالعات مورد نظر، سروسامانی یابد و عینی‌تر، دقیق‌تر و کاربردی‌تر شود. در این پژوهش بر این نکته اساسی اشاره شده است که تحول در فهم از دین اسلام و چرخش از بعد فردی اسلام به ابعاد فردی - اجتماعی، به تحول در گفتمان اسلام در قالب گفتمان تجدید حیات اسلام منجر شده است که البته با توجه به فضای جهانی‌شدن ارتباطات، این تجدید حیات اسلامی در کنار مؤلفه عام بیداری سیاسی جهانی مطرح می‌شود.

البته در ارتباط با وجوه سازگاری تحلیل‌های گفتمانی با مطالعات اسلامی نیز باید اذعان کرد که آن مبانی معرفتی خاص را در پرتو اجتهاد و عقل‌گرایی پذیرفته است که امکان تغییر و دگرگونی در تفکر سیاسی را نهادینه می‌سازند. یکی از ویژگی‌های اساسی گفتمان‌ها از منظر تحلیل گفتمانی، خصلت تغییرپذیری آنهاست. در نگرش اسلامی نیز زمینه‌ها و ظرفیت‌هایی برای تغییر و دگرگونی وجود دارد. زمینه‌های عقل‌گرایی در تفکر غالب اسلامی، امکان جذب مفاهیم و عناصر جدید را در آن فراهم کرده است. به این زمینه‌ها می‌توان در محورهای زیر اشاره کرد:

- حجیت تفکر عقلانی و امکان بازنگری در فهم و تفسیر آموزه‌های دینی براساس مبانی خاص؛

- عناصر ثابت و متغیر در شریعت؛

- بازبودن اجتهاد و نقش زمان و مکان در آن و همچنین امکان جذب

مفاهیم جدید توسط آن؛

- احکام ضرورت‌ها و رعایت مصالح عامه؛

... منطقة الفراغ و امکان جذب ایده‌های جدید.

سازماندهی کتاب نیز شامل مقدمه، سه فصل و نتیجه‌گیری می‌باشد. امواج گفتمان‌های بیداری در جهان اسلام، عنوان فصل اول؛ همچنین تحلیل سیاست‌ها و مصداق‌های نظری غرب در مواجهه با بیداری اسلامی، عنوان فصل دوم است که شامل گفتارهای غرب‌شناسی، سیاست‌ها و تقابل‌های نظری غرب با بیداری اسلامی می‌باشد. فصل سوم نیز به تحلیل استراتژی‌ها و تقابل رسانه‌ای غرب در قالب دو گفتار خواهد پرداخت.

با عنایت به مسئولیت خطیر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در تبیین و تحلیل موضوعات مهم و کلان جامعه علمی کشور، بر خود فرض می‌دانم از حسن عنایت و اهتمام ریاست محترم پژوهشگاه حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین آقای علی‌اکبر رشاد و همچنین ریاست وقت پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی و مدیریت محترم گروه غرب‌شناسی جناب آقای دکتر سید رضا موسوی و سرکار خانم کوثر عزیزی و همکاران محترم ایشان در سازمان انتشارات تشکر نمایم.

عباسعلی رهبر